

- Кузнецова О. Структура полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів: компонентний аналіз. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 6. С. 92-98. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i6-011>.
- Kuznetsova O. Struktura polikulturnoho vykhovannia maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv: a component analysis. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 6. S. 92-98. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i6-011>.

УДК 378.015.31:008-022.218]-027.531(045)
DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i6-011

Оксана КУЗНЕЦОВА

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4224-5594>

oksanakharkov08@gmail.com

СТРУКТУРА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті здійснено теоретичне обґрунтування сутності та структурних компонентів полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів у контексті сучасних викликів розвитку педагогічної освіти. Актуальність дослідження зумовлена посиленням міжкультурної взаємодії, глобалізаційними процесами, соціокультурним різноманіттям та необхідністю підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства. Акцентовано увагу на значенні початкової школи як важливого етапу формування у молодших школярів ціннісних орієнтацій, толерантності, культури міжособистісної взаємодії та поваги до культурного різноманіття. На основі аналізу науково-педагогічних джерел уточнено сутність полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів як цілеспрямованого, системного й безперервного процесу формування особистості майбутнього педагога, здатного до реалізації ідей полікультурності та міжкультурного діалогу в освітньому процесі початкової школи. Здійснено критично-порівняльний аналіз наукових підходів до визначення структурних компонентів полікультурного виховання. Встановлено, що у сучасних дослідженнях відсутня єдина концептуальна основа щодо структури означеного феномену, що актуалізує необхідність подальшого теоретичного осмислення проблеми. У результаті дослідження виокремлено та схарактеризовано мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-рефлексивний і діяльнісно-комунікативний компоненти полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів. Розкрито їх змістове наповнення, функціональне значення та роль у формуванні готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в полікультурному освітньо-виховному середовищі. Доведено, що взаємозв'язок визначених компонентів забезпечує формування у майбутніх учителів системи цінностей, знань, професійних умінь, емоційної культури та здатності до ефективної міжкультурної комунікації. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, удосконаленні змісту освітніх компонентів та організації полікультурного освітнього середовища у закладах вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: полікультурне виховання; майбутні учителі початкових класів; полікультурне освітньо-виховне середовище; структурні компоненти; молодші школярі; міжкультурна взаємодія; професійно-педагогічна підготовка; толерантність.

Oksana KUZNETSOVA

Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy"

of the Kharkiv Regional Council, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4224-5594>

oksanakharkov08@gmail.com

THE STRUCTURE OF MULTICULTURAL EDUCATION FOR FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS: A COMPONENT ANALYSIS

Abstract. This article provides a theoretical justification of the essence and structural components of multicultural education for future elementary school teachers in the context of contemporary challenges facing the development of teacher education. The relevance of the study stems from the intensification of intercultural interaction, globalization processes, sociocultural diversity, and the need to prepare educators for professional practice in a multicultural society. Emphasis is placed on the importance of elementary school as a crucial stage in the formation of value orientations, tolerance, a culture of interpersonal interaction, and respect for cultural diversity among younger students. Based on an analysis of scientific and pedagogical sources, the essence of multicultural education for future elementary school teachers is clarified as a purposeful, systematic, and continuous process of shaping the personality of the future educator, capable of implementing the ideas of multiculturalism and intercultural dialogue in the elementary school educational process. A critical-comparative analysis of scientific approaches to defining the structural components of multicultural education was conducted. It was established that contemporary research lacks a unified conceptual framework for the structure of this phenomenon, underscoring the need for further theoretical exploration. As a result of the study, the motivational-value, cognitive, emotional-reflective, and activity-communicative components of multicultural education for future elementary school teachers have been identified and characterized. Their content, functional significance, and role in shaping future educators' readiness for professional activity in a multicultural educational environment are revealed. It is demonstrated that the interconnection of these components ensures that future teachers develop a system of values, knowledge, professional skills, an emotional culture, and the ability for effective intercultural communication. The practical significance of the study lies in the possibility of using its results in the professional and pedagogical training of future elementary school teachers, in improving the content of educational components, and in organizing a multicultural educational environment in institutions of higher pedagogical education.

Keywords: multicultural education; future elementary school teachers; multicultural educational environment; structural components; younger schoolchildren; intercultural interaction; professional and pedagogical training; tolerance.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток українського суспільства, активізація євроінтеграційних процесів, глобалізація, посилення міжкультурної взаємодії та соціокультурного різноманіття актуалізують проблему полікультурного виховання особистості. У цих умовах особливого значення набуває підготовка майбутніх учителів початкових класів, які мають бути готовими до професійної діяльності в полікультурному освітньому середовищі, виховання у молодших школярів толерантності, громадянської відповідальності, поваги до культурного розмаїття, національної ідентичності та здатності до конструктивної міжкультурної взаємодії.

Концепція Нової української школи орієнтує сучасну освіту на виховання компетентної, гуманістично спрямованої особистості, здатної до партнерської комунікації, соціальної відповідальності та діалогу культур.

Авторкою констатується: «Специфіка початкової ланки освіти полягає в тому, що саме в цей період вчитель відіграє ключову роль у формуванні особистості молодшого школяра, закладаючи основи його морального розвитку та виховуючи такі базові цінності, як доброта, співчуття, взаємоповага, толерантність, здатність сприймати культурне розмаїття. Тому процес виховання майбутніх учителів початкових класів у ЗВО має базуватися на принципах полікультурності, що передбачають цілеспрямовану та систематичну роботу з розвитку їхньої полікультурної компетентності, толерантності та відкритості до інших етнічних і культурних спільнот» [5, с. 1026].

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування духовно-моральних цінностей майбутнього педагога, його готовності до виховання молодших школярів на засадах гуманізму, толерантності та взаємоповаги. Т. Шевченко наголошує: «... для того, щоб зберегти сучасну цивілізацію, необхідно серйозно дбати про збереження людського в людині: її світогляд, її ставлення до світу, до інших людей, до природи. Бути доброторцями і творцями життя, про яке мріяли в усі часи найпрогресивніші, наймудріші вчені світу. Бути справжньою людиною значить бути високодуховною, а духовність – це одна з найвищих якостей людського роду, що забезпечує найвищі людські якості: сердечність, доброту, любов, працелюбство» [12].

Зазначені положення актуалізують необхідність осмислення сутності та структурних компонентів полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів (далі – ПВ МУПК) як важливого складника їхньої професійно-педагогічної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема полікультурної освіти й виховання перебуває у полі наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних учених. Теоретико-методологічні засади полікультурності досліджували Дж. Бенкс, К. Грант, О. Гуренко, П. Кендзор, С. Ністо, Л. Султанова, С. Цимбрило, Н. Яксаті інші. Науковці акцентують увагу на необхідності формування міжкультурної компетентності особистості, розвитку толерантності, культури міжнаціонального спілкування та готовності до професійної діяльності в умовах культурного різноманіття.

С. Цимбрило зауважує: «Полікультурне виховання зорієнтоване на виховання людини, здатної до активної й ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному суспільстві, яка знає свою рідну культуру і поважає культуру інших, якій властиве вміння жити у мирі та злагоді з людьми різних національностей, рас та віросповідань» [10, с. 148].

Проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів до полікультурного виховання учнів розкрито у працях І. Бега, В. Кременя, О. Савченко, І. Зязюна та інших учених. Дослідники наголошують на важливості інтеграції полікультурного компонента у зміст професійної підготовки педагогів, створення полікультурного освітнього середовища та впровадження інноваційних форм і методів виховної роботи.

Авторкою акцентується увага на тому, що: «Грунтовна психолого-педагогічна підготовка майбутнього бакалавра початкової освіти передусім спрямована на гнучкість знань, інноваційність методів професійної діяльності та розвиток критичного мислення майбутніх фахівців, які реалізуються в полікультурному освітньо-виховному середовищі. Це слугує незаперечним доказом того, що педагогам необхідно оволодіти полікультурною компетентністю для того, щоб ефективно виконувати свої професійні функції в майбутній педагогічній діяльності» [6, с. 148].

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує недостатню розробленість структурно-змістової характеристики ПВ МУПК, що потребує подальшого теоретичного обґрунтування та уточнення його структурних компонентів відповідно до сучасних викликів розвитку педагогічної освіти.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні сутності та структурних компонентів полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів: аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукової літератури з проблеми дослідження; порівняння й інтерпретацію наукових підходів до визначення сутності полікультурного виховання; структурно-функціональний аналіз для визначення компонентів полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання сутності та структури ПВ МУПК доцільно розглядати як складний і багатогранний педагогічний феномен, що потребує комплексного наукового осмислення. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена сучасними суспільними трансформаціями, необхідністю збереження національної культурної ідентичності та водночас підготовкою майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах культурного, етнічного й соціального різноманіття. Особливого значення це набуває в системі початкової освіти, оскільки саме молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування світоглядних позицій, моральних цінностей, моделей поведінки та ставлення до представників інших культур. У зв'язку з цим зростає роль учителя початкових класів як організатора полікультурного освітньо-виховного середовища та транслятора міжкультурних цінностей.

Сутність ПВ МУПК варто трактувати як цілеспрямований, системний і безперервний процес формування особистості майбутнього педагога, здатного до професійної діяльності в полікультурному суспільстві, реалізації ідей міжкультурного діалогу та виховання молодших школярів на засадах толерантності, гуманізму й поваги до культурного різноманіття. Такий процес охоплює не лише оволодіння знаннями про національні та світові культури, а й розвиток ціннісних орієнтацій, емпатії, культури міжнаціонального спілкування, готовності до конструктивної педагогічної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Розкриття сутності ПВ МУПК створює підґрунтя для визначення його структурних компонентів, які забезпечують цілісність, системність і результативність цього процесу. Структура полікультурного виховання розглядається як сукупність взаємопов'язаних компонентів, що відображають внутрішню організацію досліджуваного феномена та перебувають у постійній взаємодії між собою, забезпечуючи формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в полікультурному освітньо-виховному середовищі.

А. Харківська зазначає, що «...кожний педагогічний ВНЗ має право визначати особисті напрями розвитку, ураховуючи особливості взаємозв'язку елементів та компонентів власної освітньої системи» [9, с. 219].

У межах нашого дослідження враховуватимемо наукові положення, обґрунтовані дослідницею, з урахуванням системного характеру взаємодії структурних компонентів. Вважаємо, що компоненти ПВ МУПК є не лише об'єктом теоретичного аналізу, а й важливими складниками досліджуваного процесу, кожен із яких характеризується власними професійними та особистісними орієнтирами. Їх змістове наповнення має забезпечувати реалізацію визначених функцій і спрямовуватися на підготовку майбутніх учителів до виховання молодших школярів у дусі толерантності, взаємоповаги та відкритості до культурного різноманіття, формування в дітей здатності до конструктивної взаємодії з представниками різних культур і національностей у сучасному полікультурному суспільстві.

У науково-педагогічних дослідженнях, присвячених проблемі полікультурного виховання, простежується різноманіття підходів до визначення його структурних компонентів.

Л. Чумак, досліджуючи проблему полікультурного виховання учнів середніх класів, виокремлює у його структурі мотиваційний, когнітивний і діяльнісний компоненти. Науковиця акцентує увагу на значенні мотиваційної сфери особистості, що охоплює переконання, ціннісні орієнтації та здатність до саморегуляції толерантної поведінки. Когнітивний компонент, за авторкою, пов'язаний із засвоєнням знань про норми полікультурної взаємодії, культуру поведінки та спілкування, тоді як діяльнісний відображає сформованість умінь конструктивної міжособистісної взаємодії [11, с. 139].

Представлений підхід засвідчує, що полікультурне виховання розглядається як цілісний процес, який поєднує ціннісно-мотиваційний, пізнавальний і практичний аспекти розвитку особистості. Це є важливим для нашого дослідження, оскільки дає змогу врахувати взаємозв'язок знань, особистісних установок і практичної готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації ідей полікультурності в освітньому середовищі.

О. Гурін, досліджуючи проблему полікультурного виховання старшокласників у процесі взаємодії закладів загальної середньої освіти та музеїв мистецького профілю, розглядає полікультурну вихованість як результат цілеспрямованого виховного процесу. У структурі цього феномена науковиця виокремлює пізнавальний, емоційно-ціннісний і діялісно-комунікативний компоненти, які перебувають у тісному взаємозв'язку та забезпечують формування здатності особистості до міжкультурної взаємодії [3, с. 32].

Такий підхід засвідчує важливість гармонійного поєднання знань про культурне різноманіття, ціннісного ставлення до представників інших культур і практичних умінь міжкультурної комунікації. Це дозволяє розглядати полікультурне виховання як комплексний процес розвитку особистості, що має важливе значення і для професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

І. Зозуля у дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемі полікультурного виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів, визначає структуру полікультурної вихованості як сукупність взаємопов'язаних компонентів. Дослідниця акцентує увагу на важливості

крос-культурної грамотності, культури міжнаціонального спілкування, культурної самоідентифікації особистості, розвитку пізнавального інтересу до української та інших культур, а також здатності до культурної взаємодії в умовах міжкультурного контакту [4, с. 60].

Наведений підхід підкреслює значущість не лише знаннєвого аспекту полікультурного виховання, а й формування особистісної готовності до міжкультурної комунікації та усвідомлення цінності культурного різноманіття. Це є важливим для підготовки майбутніх учителів початкових класів, професійна діяльність яких передбачає виховання молодших школярів у дусі взаємоповаги, толерантності та відкритості до інших культур.

Результати вибіркового критично-порівняльного аналізу наукових праць засвідчують, що у вітчизняній педагогічній науці сформовано вагоме теоретико-методологічне підґрунтя для осмислення структурних характеристик полікультурного виховання представників різних вікових та соціальних груп. У більшості досліджень простежується орієнтація на виокремлення взаємопов'язаних компонентів, які охоплюють мотиваційно-ціннісну сферу особистості, систему знань про полікультурність, емоційно-ціннісне ставлення до культурного різноманіття та практичну готовність до міжкультурної взаємодії.

Водночас аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що проблема визначення структури полікультурного виховання не має однозначного трактування. Науковці по-різному підходять до визначення змісту структурних компонентів, їх функціонального наповнення та взаємозв'язків, що свідчить про відсутність єдиної концептуальної основи досліджуваного феномену. Особливої актуальності ця проблема набуває у контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, оскільки недостатня розробленість структурно-змістової характеристики полікультурного виховання може негативно позначатися на готовності майбутніх педагогів до роботи в полікультурному суспільстві та реалізації завдань виховання молодших школярів на засадах толерантності, гуманізму й міжкультурного діалогу.

З огляду на теоретико-методологічні положення, представлені у сучасних педагогічних дослідженнях, а також урахуваючи специфіку професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, структуру ПВ МУПК доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують формування готовності майбутнього педагога до ефективної професійної діяльності в умовах культурного різноманіття та створення полікультурного освітньо-виховного середовища в початковій школі.

Відповідно до завдань дослідження у структурі ПВ МУПК виокремлюємо такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-рефлексивний і діяльнісно-комунікативний.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає систему професійних мотивів, ціннісних орієнтацій, потреб і переконань майбутнього вчителя початкових класів щодо реалізації ідей полікультурності в освітньому процесі. Цей компонент характеризує усвідомлення значущості полікультурного виховання для формування гармонійної особистості молодшого школяра, здатного до толерантної взаємодії, поваги до представників різних культур і конструктивного співіснування в сучасному суспільстві. Важливим аспектом є формування позитивного ставлення майбутнього педагога до культурного різноманіття, готовності до педагогіки партнерства, дотримання принципів гуманізму, демократії, рівності, взаємоповаги та недискримінації у професійній діяльності.

Особливого значення мотиваційно-ціннісний компонент набуває у контексті роботи з молодшими школярами, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладаються основи моральних цінностей, ставлення до інших людей, уміння співпрацювати та сприймати культурні відмінності. Від рівня сформованості мотиваційно-ціннісної сфери майбутнього вчителя значною мірою залежить створення позитивного полікультурного середовища, у якому дитина навчається взаємодіяти з однолітками на засадах толерантності, взаєморозуміння та поваги до культурної самобутності кожного.

Погоджуємося з думкою А. Струк про те, що: «Формування мотивації педагогічної діяльності передбачає створення для студентів таких умов, за яких бажані мотиви й цілі складатимуться та розвиватимуться з урахуванням набутих ними знань, умінь і навичок, їхньої індивідуальності та переконань. Це вимагає правильної організації навчальної діяльності студентів, її педагогічного спрямування, оволодіння ними вміннями самоконтролю й самооцінки у процесі педагогічної діяльності» [8, с. 63].

Це свідчить про те, що ефективність ПВ МУПК значною мірою залежить від сформованості їхньої внутрішньої мотивації до професійної діяльності в умовах культурного різноманіття. Саме наявність стійких професійних мотивів, гуманістичних цінностей і позитивних установок щодо міжкультурної взаємодії забезпечує готовність майбутнього педагога до виховання молодших школярів у дусі толерантності, взаємоповаги та відкритості до інших культур. Крім того, розвиток здатності до рефлексії, самоконтролю та самооцінки сприяє усвідомленню власної професійної ролі у створенні безпечного, доброзичливого й полікультурного освітнього середовища в початковій школі.

Отже, мотиваційно-ціннісний компонент є важливою складовою ПВ МУПК, оскільки забезпечує формування внутрішньої готовності педагога до виховання молодших школярів на засадах гуманізму, толерантності та поваги до культурного різноманіття.

Когнітивний компонент структури ПВ МУПК охоплює систему науково-теоретичних знань про сутність, зміст, принципи, закономірності та особливості організації полікультурного виховання молодших школярів. Він передбачає засвоєння майбутніми педагогами знань про національні та загальнолюдські цінності, культурне різноманіття суспільства, традиції й звичаї різних народів, специфіку міжкультурної взаємодії та шляхи формування толерантного освітнього середовища в початковій школі. Важливим складником цього компонента є також оволодіння методикою інтеграції полікультурного змісту в освітні галузі та навчальні дисципліни початкової школи з урахуванням вікових та психологічних особливостей молодших школярів.

Особливого значення когнітивний компонент набуває у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, оскільки саме вчитель є носієм знань і цінностей, які транслюються дітям у процесі навчання й виховання. Від рівня його обізнаності залежить здатність формувати в учнів повагу до культурної самобутності різних народів, інтерес до національної та світової культури, готовність до мирного співіснування та конструктивної взаємодії в полікультурному суспільстві.

Поділяємо позицію дослідників Н. Декарчук та Т. Поліщук: «Під когнітивним компонентом готовності майбутніх вчителів до педагогічної діяльності ми розуміємо сукупність знань про: сутність процесу навчання; особливості розвитку студентів у процес вивчення природознавчих дисциплін; специфіку перебігу когнітивних процесів (уваги, сприйняття, мислення, пам'яті), зміст дисциплін, що вивчається тощо [2, с. 63]. Зазначена позиція є важливою для нашого дослідження, оскільки свідчить про необхідність комплексної теоретичної підготовки майбутнього педагога, яка забезпечує усвідомлене й професійно виважене здійснення полікультурного виховання молодших школярів.

Отже, когнітивний компонент спрямований на формування у майбутніх учителів початкових класів системи знань, необхідних для ефективної організації полікультурного освітньо-виховного середовища, виховання в дітей толерантності, поваги до культурного різноманіття та здатності до міжкультурної комунікації.

Емоційно-рефлексивний компонент ПВ МУПК пов'язаний із розвитком емоційної сфери особистості педагога, його здатності до емпатії, толерантності, емоційної врівноваженості та рефлексивного осмислення власної професійної діяльності. Цей компонент передбачає формування позитивного ставлення до представників різних культур, уміння розуміти емоційний стан інших людей, поважати їхні цінності, переконання та культурні особливості. Важливого значення набуває також здатність майбутнього вчителя до попередження й конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій, а також до створення психологічно безпечного та комфортного освітнього середовища для молодших школярів.

Особливо актуальною є сформованість емоційно-рефлексивного компонента у вчителя в умовах початкової школи, оскільки молодші школярі вирізняються підвищеною емоційною чутливістю, потребою у підтримці, схваленні та позитивній взаємодії з учителем і однолітками. Саме тому педагог має бути здатним не лише демонструвати толерантне ставлення до культурного різноманіття, а й формувати у дітей навички емоційного самовираження, співпереживання, доброзичливого спілкування та поваги до інших.

І. Денищук наголошує на тому, що: «Задля того, аби вчитель зміг ефективно реалізовувати нові функції та професійні ролі в новій школі, впроваджувати нові освітні технології, він повинен, насамперед, володіти інформацією щодо власного психічного стану, своїх сильних і слабких сторін, ставлення до своєї професії. На основі здійснення рефлексії у вчителя з'являється бажання займатися самовдосконаленням. У нього створюється своєрідна модель роботи над собою» [3, с. 32].

Відтак, важливим є необхідність розвитку у майбутніх учителів початкової школи рефлексивних умінь, емоційної культури та здатності до саморегуляції. Це забезпечує готовність педагога до створення такого середовища, у якому молодші школярі навчаються взаєморозумінню, толерантності та конструктивній міжособистісній взаємодії.

Діяльнісно-комунікативний компонент ПВ МУПК відображає практичну готовність майбутнього педагога до реалізації завдань полікультурного виховання в освітньому процесі початкової школи. Цей компонент передбачає сформованість умінь організовувати полікультурне освітньо-виховне середовище, налагоджувати ефективну міжособистісну взаємодію, застосовувати сучасні методи й форми виховної роботи, спрямовані на формування у молодших школярів толерантності, поваги до культурного різноманіття, громадянської свідомості та навичок конструктивної міжкультурної комунікації. Важливим є вміння майбутнього вчителя організовувати виховні заходи, інтерактивні заняття, проекти, тренінги та інші види діяльності, що сприяють розвитку в дітей культури спілкування, співпраці та взаєморозуміння.

Особливого значення сформованість діяльнісно-комунікативного компонента набуває у роботі з молодшими школярами, оскільки саме в цьому віці активно формуються навички соціальної взаємодії, культура поведінки та ставлення до інших людей. У зв'язку з цим учитель початкових класів має бути здатним демонструвати приклад толерантного спілкування, партнерської взаємодії та поваги до кожної дитини незалежно від її культурної чи соціальної належності. Водночас ефективна комунікація педагога сприяє створенню доброзичливої атмосфери в учнівському колективі, попередженню конфліктних ситуацій і формуванню в дітей позитивного досвіду міжкультурної взаємодії.

Досліджуючи структурний аналіз комунікативної компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти, В. Павлова наголошує: «Важливими складниками є дотримання етичних норм спілкування та вміння ефективно застосовувати вербальні, невербальні й цифрові засоби комунікації. Така компетентність є підґрунтям продуктивної взаємодії зі здобувачами, колегами та академічною спільнотою, сприяє успішному розв'язанню професійних завдань і забезпечує підвищення якості освітнього процесу» [7, с. 227]. Зазначені положення є суттєвими і у контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів, оскільки їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з організацією гуманної, партнерської та культуровідповідної взаємодії з молодшими школярами.

Отже, діяльнісно-комунікативний компонент полікультурного виховання виступає важливою складовою практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів, оскільки саме через діяльність і педагогічне спілкування відбувається реальне впровадження ідей полікультурності в освітній процес. Цей компонент забезпечує інтеграцію знань, цінностей, комунікативних умінь і професійного досвіду у цілісну модель педагогічної поведінки, що ґрунтується на принципах діалогічності, толерантності, партнерства та взаємоповаги. Реалізація діяльнісно-комунікативного компонента забезпечує перехід від теоретичного усвідомлення ідей полікультурності до їх практичної реалізації в освітньому середовищі початкової школи. Його сформованість сприяє вихованню молодших школярів, здатних до співпраці, відкритого спілкування, поваги до культурного різноманіття та конструктивної взаємодії в сучасному полікультурному суспільстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ПВ МУПК є важливим складником їхньої професійно-педагогічної підготовки та передбачає формування системи цінностей, знань, умінь і особистісних якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності в умовах культурного різноманіття. Структуру ПВ МУПК становлять мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-рефлексивний та діяльнісно-комунікативний компоненти, які перебувають у тісному взаємозв'язку та забезпечують готовність майбутніх педагогів до реалізації завдань полікультурного виховання молодших школярів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в експериментальній перевірці ефективності реалізації розробленої моделі системи ПВ МУПК у закладах вищої педагогічної освіти.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало фінансової підтримки від державних, громадських або комерційних організацій.

Доступність даних. Дані, використані у дослідженні, доступні у відкритих наукових джерелах.

Використання засобів штучного інтелекту (ШІ). Під час підготовки цієї роботи автори не використовували інструменти штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Гурин О. М. Полікультурне виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2016. 259 с.
2. Декарчук Н. І., Поліщук Т. В. Когнітивний компонент методичної підготовки майбутніх вчителів природознавчих дисциплін. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. № 25-05. С. 36–40. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-090>
3. Денищук І. П. Професійна рефлексія педагога: умови формування та особливості розвитку. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 5(206). С. 32–36. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-32-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-32-36)
4. Зозуля І. Є. Полікультурне виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2012. 283 с.
5. Кузнецова О. В. Обґрунтування моделі системи полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 12(58). С. 1024–1034. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-1024-1034](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-1024-1034)
6. Кузнецова О. В. Понятійно-термінологічний апарат дослідження полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2023. № 81. С. 143–150. <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2023-81-143-150>
7. Павлова В. В. Структурний аналіз комунікативної компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти. *Педагогіка та психологія: напрями та тенденції розвитку в Україні та світі*. 2025. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-4-30>

8. Струк А. В. Професійна мотивація майбутніх вчителів початкової школи у процесі формування лексико-народознавчої компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 67(1). <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-1.13>
9. Харківська А. А. Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Луганськ, 2012. 596 с.
10. Цимбрило С. М. Особливості формування полікультурної вихованості студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 50(2). С. 147–151. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.29>
11. Чумак Л. В. Полікультурне виховання учнів середніх (5–8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2011. 219 с.
12. Шевченко Г. П. Проблема духовного пробудження особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. № 2(101), ч. 1. С. 284–297. https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_1-284-297

References

1. Huryn, O. M. (2016). Polikulturene vykhovannia starshoklasnykiv u vzaiemodii zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv i muzeiv mystetskooho profilu [Multicultural education of senior pupils in the interaction of secondary educational institutions and art museums]. *Candidate's thesis*. Kyiv (in Ukrainian).
2. Dekarchuk, N. I., & Polishchuk, T. V. (2023). Kohnityvnyi komponent metodychnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv pryrodoznavchykh dystsyplin [Cognitive component of methodological training of future teachers of natural sciences]. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 25–05, 36–40. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-090> (in Ukrainian).
3. Denyshchuk, I. P. (2022). Profesiina refleksiiia pedahoha: umovy formuvannia ta osoblyvosti rozvytku [Professional reflection of a teacher: conditions of formation and peculiarities of development]. *Imidzh Suchasnoho Pedahoha – The image of a modern teacher*, 5(206), 32–36. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-32-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-32-36) (in Ukrainian).
4. Zozulia, I. Ye. (2012). Polikulturene vykhovannia inozemnykh studentiv vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Multicultural education of foreign students of higher technical educational institutions]. *Candidate's thesis*. Vinnytsia (in Ukrainian).
5. Kuznetsova, O. V. (2025). Obgruntuvannia modeli systemy polikulturenoho vykhovannia maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Substantiation of the model of the system of multicultural education of future primary school teachers]. *Perspektyvy ta Innovatsii Nauky – Prospects and innovations of science*, 12(58), 1024–1034. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-1024-1034](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-1024-1034) (in Ukrainian).
6. Kuznetsova, O. V. (2023). Poniatino-terminolohichniy aparat doslidzhennia polikulturenoho vykhovannia maibutnikh bakalavriv pochatkovoï osvity [Conceptual and terminological apparatus of the study of multicultural education of future bachelors of primary education]. *Problemy Inzhenerno-Pedahohichnoi Osvity – Problems of engineering and pedagogical education*, 81, 143–150. <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2023-81-143-150> (in Ukrainian).
7. Pavlova, V. V. (2025). Strukturnyi analiz komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi osvity [Structural analysis of communicative competence of a future higher education teacher]. *Pedahohika ta Psykholohiia: Napriamy ta Tendentsii Rozvytku v Ukraini ta Sviti – Pedagogy and psychology: directions and trends of development in Ukraine and the world*. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-4-30> (in Ukrainian).
8. Struk, A. V. (2019). Profesiina motyvatsiia maibutnikh vchyteliv pochatkovoï shkoly u protsesi formuvannia leksyko-narodoznavchoi kompetentnosti [Professional motivation of future primary school teachers in the process of forming lexical and ethnographic competence]. *Pedahohichni Nauky: Teoriia, Istoriia, Innovatsiini Tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 67(1). <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-1.13> (in Ukrainian).
9. Kharkivska, A. A. (2012). Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia innovatsiinym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu [Theoretical and methodological principles of managing innovative development of a higher pedagogical educational institution]. *Doctoral thesis*. Luhansk (in Ukrainian).
10. Tsymbrylo, S. M. (2022). Osoblyvosti formuvannia polikulturenoi vykhovanosti studentiv v umovakh osvithno-vykhovnoho seredovyscha vyshchoho tekhnichnoho navchalnoho zakladu [Peculiarities of forming multicultural upbringing of students in the educational environment of a higher technical educational institution]. *Innovatsiina Pedahohika – Innovative pedagogy*, 50(2), 147–151. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.29> (in Ukrainian).
11. Chumak, L. V. (2011). Polikulturene vykhovannia uchniv serednikh (5–8) klasiv v umovakh rodynno-shkilnoho osvithnoho prostoru [Multicultural education of middle school pupils (grades 5–8) in the conditions of family-school educational space]. *Candidate's thesis*. Kherson (in Ukrainian).
12. Shevchenko, H. P. (2021). Problema dukhovnoho probudzhennia osobystosti [The problem of spiritual awakening of personality]. *Dukhovnist Osobystosti: Metodolohiia, Teoriia i Praktyka – Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*, 2(101), Part 1, 284–297. https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_1-284-297 (in Ukrainian).

| Матеріал надійшов до редакції: 28.04.2026 р. | Прийнято до друку: 03.06.2026 р. | Опубліковано: 30.06.2026 р. |

This work is licensed under a Creative Commons License Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).